

Istoria unei omisiuni documentare inexplicabile: Întrebări, Supoziții, Justificări

Maria Larionescu*

Universitatea din București, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială

Un scurt comentariu

Lectura studiului prof. Mihail M. Cernea mi-a provocat bucuria descoperirii unei resurse inestimabile de informații, interpretări, evaluări asupra istoriei sociologiei românești. O bucurie, e drept învâlmășită, tulburată de regretul târziu de a nu fi identificat eu însămi prețiosul document. O întrebare bulversantă străbate întregul demers al profesorului Cernea: cum pot fi deslușite și explicate o serie de coincidențe bizare responsabile de erori esențiale în ceea ce privește acuratețea informațiilor și evaluărilor referitoare la „*state of art*” în istoria sociologiei românești? Formația academică de excepție a prof. Cernea în domeniul istoriei sociologiei românești și universale face inteligibil șocul resimțit la descoperirea unei omisiuni documentare inexplicabile, de peste opt decenii, în literatura de specialitate asupra domeniului.

Un prim pas pentru a descifra circumstanțele de ansamblu ale „*necunoașterii, ne-recunoașterii și neexaminării*” (Cernea, 2016, 447) unui document consacrat istoriei sociologiei românești, aparținând unui istoric american eminent, publicat la una dintre cele mai prestigioase edituri, a fost să revăd bibliografia asupra subiectului, menționată în studiul de față, sperând că poate vreunul dintre autorii invocați, cunoscuți pentru buna lor formație academică, să fi făcut mențiuni chiar pasagere la lucrarea și savantul american ce a avut prioritate în plasarea sociologiei românești în circuitul internațional. Am

extins lista bibliografică și la alte investigații asupra istoriei sociologiei românești (Herseni, 1940, 2007; Stahl, 1980; Otovescu, 2001; Țenovici, 2014), nădăjduind să identificăm referințe, măcar tangențiale, la lucrarea istoricului american. Rezultatul explorării acestor resurse documentare, mai vechi sau mai recente, a fost cel descris cu amărăciune de prof. Cernea: ignorare a unei contribuții substanțiale la evaluarea stării sociologiei românești interbelice, atribuirea greșită a priorității în ceea ce privește recunoașterea internațională a producției sociologice naționale, absența de neînțeles din circuitul cultural al disciplinei a unor repere fundamentale privind evaluarea comparativă și ierarhizarea sociologiei în contextul regional al anilor interbelici. Constatăm, deocamdată, că **primul pas** în încercarea de a cunoaște etiologia acestei impardonabile ignorări a celei dintâi atestări științifice a sociologiei românești în cultura americană prin **recursul la revederea bibliografiei**, inclusiv prin **extensia listei referințelor**, nu ne-a ajutat să aducem completări relevante.

Un al doilea pas în direcția înțelegerii omisiunii contribuției lui R.J. Kerner ar putea fi cel sugerat de prof. Cernea, și anume dacă nu cumva unele studii de aceeași factură metodologică cu cele ale autorului american, și anume **investigațiile comparativ istorice**, au recurs la comentarii sau informații privind vizita și studiul savantului american asupra istoriei și rolului științelor sociale în Balcani și în Turcia. Sugestia prof. Cernea indică un caz cât se poate de relevant pentru

* Universitatea din București, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială.
E-mail: maria.larionescu@gmail.com.

această situație, și anume chestionarea **investigațiilor de sociologie comparată** publicate de sociologul N. Petrescu în epocă, între 1909 și 1951; autor cunoscut ca un neobosit călător de studii de peste cincisprezece ani, observator fin al instituțiilor, obiceiurilor și mentalităților diferitelor popoare cu care a intrat în contact, creatorul teoriei și metodologiei comparate în cadrul sociologiei și-a fundamentat principiile pe o vastă documentare aliniată unei tradiții de cooperare între perspectiva epistemologică în științele sociale și antropologia socială. Lista bibliografică completă a cercetărilor sale de sociologie comparată, întocmită de autor cu puțin timp înaintea morții sale (survenită la 13 octombrie 1954), conține 250 de titluri de articole, studii, volume publicate între 1909 și 1951 (Larionescu, 1994, 467–493) din care lipsesc referințe cu privire la studiul și vizita lui R.J. Kerner în Balcani și în Turcia. Mai mult, **Indexul de autori** citați în cinci lucrări principale de sociologie și antropologie socială comparată (*Thoughts on War and Peace*, 1921, *Concepțiunile sociologilor americani*, 1921, *The Principles of Comparative Sociology*, 1924, *The Interpretation of National Differentiations*, 1929, *Primitivii. Organizare – Instituții – Obiceiuri – Mentalitate*, 1944/2001) nu include numele istoricului american. Apreciate ca „valoroase și originale” (H.H. Stahl), lucrările sociologului comparatist au fost un răspuns creator și imaginativ la dezbaterile teoretice și ideologice ale vremii, ceea ce l-a determinat pe filosoful P.P. Negulescu să susțină în „Raportul despre activitatea științifică a d-lui Nicolae Petrescu”, întocmit și prezentat cu ocazia primirii sale la Academia Română în Ședința publică a Secțiunii istorice de la 19 mai 1945, meritele științifice și recunoașterea sa internațională: „documentarea întinsă și sigură, printr-o metodă riguroasă de cercetare critică, prin concluzii obiective, măsurate și prudente, printr-o independență mai ales a cugetării proprii, care le dă totdeauna un caracter personal accentuat”, consacrarea academică internațională în publicații de

prestigiu (Analele Academiei Române, 1946, 419, în Petrescu, 1994, 22).

Inspecția, oricât de sumară, a profilului profesional al celor doi autori sugerează apropierea de viziune de cercetare (abordarea istorico-comparată), similitudini în ceea ce privește atitudinea militantă de afirmare și consolidare a rolului reformator al științelor sociale în promovarea progresului social, asemănări privind mijloacele de legitimare academică în comunitatea științifică românească prin integrarea lor în cel mai înalt for al cercetării (Academia Română) la o distanță relativ scurtă, de șapte ani. Și, totuși, cu toată formația sa intelectuală deschisă la contribuțiile semnificative ale epocii interbelice în domeniul investigațiilor comparative, martor fiind, prin poziția sa de conferențiar, din 1923, la Catedra de Sociologie, Etică și Politică, condusă de Dimitrie Gusti, de la Universitatea din București, la vizita profesorului american în Balcani, autorul nu face mențiuni privind acest eveniment cu totul remarcabil. Chiar dacă N. Petrescu elaborează și publicase o parte din lucrările sale esențiale înaintea vizitei și studiului prof. R.J. Kerner, totuși activitatea sa publicistică bogată și diversă s-a întins pe o perioadă îndelungată, depășind cu peste două decenii apariția volumului istoricului american. Omisiunea poate apărea bizară dacă ținem cont de faptul că N. Petrescu a împărtășit credința că teoriile sociale americane (pragmatismul, „psihologia practică behavioristă”, concepțiile fondatorilor sociologiei americane L.F. Ward, S.N. Patten, F.H. Giddings), mai mult decât cele continentale (europene), i-au oferit argumente temeinice pentru a fundamenta concepția personală asupra semnificației rolului inovator al perspectivei sociologice comparate. Autorul se considera continuatorul mesajelor transmise de părintele sociologiei americane L.F. Ward în a sa „Sociologie dinamică” (1883), conceptualizat în termenii „filozofie a progresului omenesc”, cât și al „postulatului sociologic al lui Giddings” referitor la *the consciousness of kind*. Petrescu susținea că

viziunea sociologilor americani este „mai corespunzătoare realității sociale, iar rezultatele lor teoretice și practice ne îndreptătesc să credem în posibilitatea unei adaptări active a individului la societate”; în consens cu concepțiile sociologice americane, pe aceeași linie cu Ward, autorul român formula concluzia că „omul poate controla forțele sociale și că neglijarea acestui domeniu al cercetării a dus la întârziere și stagnare în realizarea cooperării și solidarității umane” (Petrescu și Lărioșescu, 1994, 60, 445). Aprecierile înalte ale contribuțiilor gânditorilor americani, recunoașterea moștenirii substanțiale pe care Petrescu a preluat-o de la aceștia în construcția modelului propriu de sociologie comparată nu a oferit spațiu de informare și/sau de analiză critică a lucrării savantului american despre evoluția și rolul științelor societale în consolidarea și progresul statelor naționale din regiune, temă care îi preocupa cu obstinație pe amândoi oamenii de știință.

În continuare, pentru propria mea lămurire asupra prezenței/absenței sursei documentare despre vizita de studiu a lui R.J. Kerner în Balcani, am extins lista publicațiilor la câteva cercetări comparate internaționale și/sau naționale având ca tematică istoria și rolul științelor sociale la nivel național/zonal/internațional, pe o perioadă mai largă, de peste trei decenii (între 1971 și 2015): J.J. Wiatr (edited by), *The State of Sociology in Eastern Europe Today*, 1971, D. Otovescu (coord.), *Sociologia românească în secolul al XX-lea*, 2001, N. Genov, U. Becker (eds.) *Social Sciences in Southeastern Europe The Challenge of Transition in Romanian Society and Sociology*, 2001, M. Kaase and V. Sparshuh (edited by), *Three Social Science Disciplines in Central and Eastern Europe*, 2002, D. Țenovici (redactor pr.), *Dimitrie Gusti. Cronologia vieții și operei*, 2014, C. Zamfir, I. Filipescu (coord.), *Sociologia românească: 1900–2000. O istorie socială*, 2015. Rezultatul explorării este la fel de frustrant ca în cercetările anterioare, indicând absența oricărei referințe la studiul și vizita lui R.J. Kerner în Balcani și în Turcia.

La invitația prof. Cernea de a formula indicii susținute academic care să faciliteze *înțelegerea unui fapt de neînțeles*, ce te duce cu gândul la o „conspirație a tăcerii” având ca miză lipsa notificării unui document de care toată lumea ar fi beneficiat, avansează câteva sugestii explicative.

1) **Influența contaminantă și inerțială asupra istoricilor sociologiei a expertizelor documentare prestigioase**, care omit lucrarea savantului american, poate favoriza ignorarea respectivei contribuții. Ideea a fost menționată de prof. Cernea, cu care sunt în întregime de acord. Domnia sa a remarcat lista bibliografică a Paulei Herseni asupra scrierilor publicate în limbi străine despre Școala sociologică de la București, calificând-o drept „*un document rar*”, dar, adăugăm noi, prin prestigiul autorului său a influențat „startul” deficitului de documentare asupra istoriei sociologiei, reproduș până în zilele noastre. Și, totuși, faima surselor documentare, perioada mare acoperită de referințele Paulei Herseni (timp de aproape patru decenii, între 1930 și 1968) nu anihilează responsabilitatea cercetătorilor din domeniu, inclusiv obligația asumată personal, de a scormoni arhivele de date pentru o fundamentare comprehensivă asupra cercetărilor asupra stării istoriei sociologiei naționale.

2) Prezența unor **circumstanțe subiective nefavorabile**, cum sunt animozități interpersonale în cadrul Școlii sociologice românești, sensibilități percepute ca obstacole în calea afirmării personale ale unor membri ai săi, conflicte în interiorul comunității științifice, care pot funcționa ca un ecran ce distorsionează percepția asupra poziției și rolului istoriei sociologiei în sensul slăbirii interesului pentru evaluarea comprehensivă a subiectului. Un caz interesant din acest punct de vedere este detașarea afișată de titularul cursului de sociologie comparată față de activitățile monografiei sociologice surprinsă de H.H. Stahl în memoriile sale: „ne tulbura faptul că sociologul de atât de bună formație cum era N. Petrescu refuza să aibă

cel mai mic contact cu monografiile. Deși încadrat conferențiar la catedra de sociologie, deși colabora la Institutul Social Român, deși era apreciat de profesorul Gusti, dovadă fiind faptul că dânsul a făcut să fie ales membru corespondent al Academiei Române, totuși nu l-am văzut măcar o dată la vreo ședință de-a noastră sau interesându-se de ce lucram” (Stahl, 1981, 222). Ne amintim că o atitudine similară, cu accente mai pronunțat critice față de activitățile monografice ale Școlii de la București, a avut-o și fostul student al lui Gusti, sociologul ieșean Petre Andrei, situație generatoare de tensiune în comunitatea științifică, și mai ales între conducătorul Școlii Dimitrie Gusti și unii membri ai săi. Profesorul Stahl supraestima aprecierea formală făcută de Gusti, președintele Academiei Române, câteva zile mai târziu după ședința Secțiunii istorice în care Petrescu a fost ales în forumul academic, în ședința Academiei din 31 mai 1945: Gusti a reiterat meritele științifice și legitimarea internațională a proaspătului membru corespondent, recomandându-i „să-și pună cunoștințele și relațiile științifice în scopul lărgirii contactelor internaționale ale celui mai înalt forum cultural al țării” (Analele Academiei Române, 1946, 419, Larionescu, 1994, 22–23). Cercetările noastre având ca sursă manuscrisul *Memoriilor Academicianului Profesor Doctor Nicolae Petrescu*, 1949, evocările privind familia lui Petrescu oferite de G. Vasilescu, prieten apropiat al fiului profesorului, informațiile și amintirile privind activitatea profesională a omului de știință Petrescu oferite de dr. Cr. Joja, dr. G. Epure, colegi ai acestuia de la Institutul de Filosofie al Academiei Române, confirmă faptul că în spatele imaginii de corectitudine și normalitate a raporturilor intra și interorganizaționale ale Școlii sociologice palpita o structură informală amestecată, presărată cu incidente, situații conflictuale, satisfacții, dar și nemulțumiri latente sau manifeste. Din *Memoriile* sale rezultă raporturile de inamicitate dintre el și Gusti, începute din perioada studiilor de la Berlin unde s-au aflat împreună

la studii, continuate după întoarcerea sa în țară prin afilierea politice alături de generalul Averescu, P.P. Negulescu, Octavian Goga și încadrarea la Catedra de sociologie. El mărturisește că s-a zbatut să ocupe Catedra de Sociologie comparată a civilizațiilor, înființată în 1927 la propunerea sa, dar nu reușește din motive birocratice de care Gusti nu era străin: comisia de concurs, alcătuită din Dimitrie Gusti, C. Rădulescu Motru, Petre Andrei, Vasile Bârbat, nu s-a întrunit, eșec pus de Petrescu pe seama lui Gusti (Larionescu, 1994, 21). Este posibil, oare, ca frustrările resimțite față de poziția sa în cadrul Școlii sociologice să-i fi micșorat reactivitatea la ecurile internaționale ale instituției personalizate de cercetările lui R.J. Kerner? Dar, în ceea ce-l privește pe sociologul de la Iași, Petre Andrei, pot fi invocate rezervele sale exprimate public cu privire la sociologia monografică a Școlii de la București (caracterul descriptiv al eforturilor monografiștilor asemănătoare cu însărcinările funcționarilor autorității publice locale) ca posibile circumstanțe de obturare a interesului pentru evaluările elogioase ale istoricului american?

3) Un **potențial efect pervers al profesionalizării sociologiei în coaliția tăcerii** față de investigațiile și studiul **istoricului** american privind starea sociologiei românești. Reamintim succint că, în perioada interbelică, sociologia românească atinge apogeul profesionalizării sale prin constituirea primei școli sociologice, în înțelesul modern al termenului, de către Dimitrie Gusti și principalii săi colaboratori: Henri H. Stahl, George Vlădescu-Răcoasa, Traian Herseni, Mircea Vulcănescu, Anton Golopenția. Un ingredient decisiv al evoluției disciplinei l-a constituit intuiția lui Gusti care a sesizat faptul că împrejurările social-istorice de după război au creat un mediu foarte favorabil dezvoltării punctului de vedere sociologic: problemele sociale ridicate de unificarea economică, politică, administrativă nu mai țineau de „*tehnică politică, nici de resortul unor discipline parțiale, ca economia politică sau știința financiară, ci au fost probleme totalitare care*

cereau soluții de ansamblu, de largă colaborare între științe și de cuprinzătoare perspective de cunoaștere” (Gusti, 1946, 138; Larionescu, 2007, 113).

O soluție la îndemână ar fi putut-o oferi ideea fecundă a Școlii sociologice conduse de E. Durkheim de a asocia spiritul sociologic cu istoria, etnologia, economia politică, științele juridice și de a lucra **multidisciplinar**, prin eforturi de cooperare între specialiști cu formații diferite. Dar, așa cum bine observa H.H. Stahl (1971, 80–81), el nu va fi satisfăcut de soluția franceză a cooperării diverselor specialități prin eforturi juxtapuse, fiecare concentrându-se asupra punctului de vedere al specialității, urmând *post festum* să se conecteze rezultatele, eventual prin elaborarea unor culegeri de studii asupra temei în cauză. Plecând de la lecția franceză, Gusti a reconstruit în întregime experiența cooperării între diferite științe încorporând-o în schema analitică a sistemului voinței sociale, cadrelor și manifestărilor voinței sociale, ghidat de legea paralelismului sociologic. Din acest laborator analitic a rezultat **principiul interdisciplinarității** care vine cu o noutate de necontestat. Aici cooperarea științelor sociale particulare se sprijină pe terenul sociologiei, prin dizolvarea punctelor de vedere specifice în sinteza sociologică, prin „sociologizarea” disciplinelor particulare; în viziunea gustiană fiecare știință particulară își depășește obiectul specific și tinde a avea nu doar o valoare în sine ci și una „pozițională”, determinată de poziția respectivei științe în contextul structural al întregului (Stahl, 1971, 80–81). Produsul proiectat al unei abordări interdisciplinare va fi o sinteză care nu exclude punctul de vedere specializat, ci îl răsuște cu fața spre condiționarea socială a fenomenului, spre înțelegerea funcționalității sale în contextul social dat. Această orchestrare interdisciplinară, sub domnia sociologiei ca *dirijor incontestabil* a cooperării interștiințifice, s-a materializat îndeosebi în practica metodologică a cercetărilor monografice de sate, zonale, de instituții.

Cooperarea diferiților specialiști cu sociologii în echipele monografice, cu toate limitele inerente începutului, a fost rodnică atât pentru sociologie, cât și pentru celelalte discipline, întrucât le-a sporit capacitatea de a rezolva probleme spinoase, de a orienta investigația spre fapte relevante pentru natura problemei cercetate și totodată semnificative pentru conceptualizare. Pe baza conlucrării dintre sociologie și disciplinele particulare au apărut: a) noi direcții de cercetare sociologică cum sunt sociologia istorică, sociologia creației populare, a familiei, sociologia geografică, medicală, economică, sociopsihologie; b) principii constitutive fundamentale ale I.S.R., Legii Serviciului Social, apreciate de însuși Președintele S.U.A. Roosevelt, cum sunt socializarea științei, a tineretului studios, a sătenilor, autoorganizarea satelor și orașelor etc. (Neamțu, în Caraioan, 1971, 167–168). Statutul de „regină” a științelor sociale i-a adus sociologiei interbelice recunoaștere națională și internațională, iar sociologilor rolul perceput de vioară întâi în proiectele de cercetări monografice și de dezvoltare comunitară. O asemenea poziție nu putea să nu genereze frustrări, reticente, ezitări la unii reprezentanți ai științelor sociale și naturale, la unii savanți de vârf din rândul acestora, chiar și din interiorul Școlii sociologice. Unul din cazurile de notorietate ale menajării notorietății savanților implicați în proiecte de cercetare orientate de teoria monografiei sociologice este soluția de compromis oferită de Gusti și colaboratori pentru redactarea *Enciclopediei României* (ER), 1938–1943. Observăm că, în același prim volum al ER, avem două studii privind istoria românilor, scrise de autori de prestigiu, N. Iorga și C.C. Giurescu. Managerii publicației au decis introducerea în volum a ambelor contribuții, ținând seama de faima autorilor și diferențierea perspectivelor de tratare.

Prioritatea instituită a principiului interdisciplinarității, cu sociologia în vârful ierarhiei, și nu a principiului multidisciplinarității, bazat pe cooperarea între egali, poate genera

un efect pervers de opacitate în a etala imaginea creată în mentalul colectiv interbelic a unei vocații excepționale a sociologiei (de știință de sinteză a societății, utilizând datele științelor surori, aflate într-o poziție de subordonare a travaliului teoretic). Cum ar putea influența un astfel de climat cultural vizibilitatea unei referințe de talia celei a vizitei și lucrării lui R.J. Kerner? Cred că un fenomen de contagiune plecând de la profesia înalt evaluată a disciplinei spre purtătorii calificați ai domeniului, sociologii, i-a investit pe aceștia cu o încredere deosebită în relatarea și evaluarea stării istoriei sociologiei românești. Un sociolog cu mai multă sau mai mică reputație ar putea avea o șansă mai mare să fie receptat ca sursă documentară decât un istoric, naturalist etc. Este și cazul studentului american în sociologie Ph. Mosley care, conform analizei prof. Cernea, a fost subiectul unei duble greșeli de recunoaștere a priorității în recunoașterea internațională timpurie a Școlii de la București: de datare a primului contact între sociologii români și americani și, în al doilea rând de consemnare greșită a faptelor (Cernea, 451). Mă întreb, dacă R.J. Kerber ar fi fost sociolog și nu istoric, ar fi avut aceeași soartă de a fi ignorat de generațiile de istorici ai sociologiei românești? Nu putem ști cu certitudine, dar putem intui că ar fi avut o șansă mai mare de a fi valorificat ca sursă de referință internațională pentru documentarea asupra subiectului.

4) Un caz tulburător de **deficit de autoevaluare a semnificației viziunii Școlii sociologice în contextul științific zonal și internațional**. Revenim la cazul menționat al *Enciclopediei României*, operă reprezentativă a spiritualității românești, ghidată de paradigma Școlii sociologice de la București, prin „părintele” care a inițiat-o, profesorul și fondatorul Școlii, Dimitrie Gusti, și prin modelul monografiei sociologice de comunități care a stat la baza acestei opere (Larionescu, 2014, 26). Inițiatorii publicației și-au propus realizarea unei opere de importanță națională, regională și internațională cu un înalt nivel de creativitate. Inovația preconizată era

radicală: se trecea de la dicționarul alfabetic, cunoscut în marile enciclopedii europene și est europene, la „enciclopedia funcțională”, semnificând „o colecție de probleme fundamentale, înmănunchiate organic”; „Enciclopedia României, mărturisirea Gusti, va fi deci o Enciclopedie națională, nu universală, și vie, nu abstractă, a timpului în care trăim; ea va fi deci expresia vieții și a unei epoci” (Gusti, 1938, VII, VIII; Larionescu, 2014, 28). Remarcăm că modul de abordare a subiectului, prin substituirea enciclopediei alfabetice cu cea funcțională, a întrunit, în majoritatea dimensiunilor cercetate, consensul opțiunii teoretice a specialiștilor și a viziunii sociologului Gusti. Este vorba de *importanța decisivă a relației dintre resursele țării (de mediu, demografice, geopolitice, culturale) și viața socială*. Înfăptuirea proiectului a durat cca două decenii (începutul a coincis cu Marea Unire din 1918) în care circumstanțele sociopolitice au cunoscut schimbări importante. Pe măsură ce complexitatea problematicii creștea și bogăția datelor empirice se acumula au apărut **provocări vizând clasificarea și structura tematică a studiilor** conform criteriilor operaționale ale teoriei cadrelor și manifestărilor, mergând până la **revizuire, redistribuirea contribuțiilor și fuziunea datelor** conținând elemente de cadre (condiționare) a vieții economice cu elemente de manifestări ale acestei activități, **juxtapuneri, reluări și relocări ale datelor cercetării, inclusiv întârzieri în predarea materialelor spre publicare** (Larionescu, 2014, 33–34).

Cazul de față înfățișează o performanță în desfășurare, pe parcursul a două decenii, a tot ce a avut mai reprezentativ Școala monografică. Fără îndoială că și această activitate a întregit portofoliul de cercetări evaluate de omul de știință american R.J. Kerner în 1929 când a vizitat România și zona Balcani. O serie de coincidențe de viziune, semnalate deja de prof. Cernea, dar și de teme de cercetare ale istoricului american și ale Școlii Gusti ar fi fost normal să apară menționate în produsul final al publicației enciclopedice.

Există un capitol substanțial *Organizația învățământului în România*, de 40 pag., semnat de trei distinși profesori univ., M. Popescu-Spinieni, Iulian Peter și Iosif I. Gabrea, care tratează subiecte comune cu cele ale cunoscutului oaspete american: evoluția învățământului în România, învățământul superior, pregătirea corpului didactic, intervenția statului în orientarea tineretului școlar. Deși se scursese aproape un deceniu de la vizita și publicarea cărții lui R.J. Kerner referințele studiului amintit nu menționează această contribuție. Aceeași omisiune se poate constata și în *Indicele Materiei* de la finalul volumului I, *Statul din Enciclopedia României*, 1938. Este o constatare bulversantă absența unei referințe de cel mai mare interes științific pentru legitimarea națională, regională și internațională a istoriei sociologiei românești, neglijență acreditată la cel mai înalt nivel de autoritate, al fondatorului și colaboratorilor Școlii sociologice de la București. Rămâne însă o speranță că lucrurile ar fi putut fi altfel dacă împrejurările ar fi îngăduit finalizarea Secțiunii *Cultura*: volumul V, *Cultura națională* și volumul VI, *Instituții și personalități culturale*. Deși lucrările pregătitoare pentru volumele consacrate culturii au fost efectuate, acestea nu au mai văzut lumina tiparului din pricina declanșării celui de Al Doilea Război Mondial, materialele fiind pierdute (Larionescu, 2014, 29).

Din fericire, în cercetarea științifică episoadele marcate de nereușite, neglijențe, opacitate, ghinion pot fi amestecate cu surprize semnificând momente faste din istoria științei, când o serie de circumstanțe neprevăzute se întâlnesc cu perspicacitatea cercetătorului,

generând cazuri norocoase de *serendipitate*, ca cel trăit de prof. Cernea în 1979 când a descoperit cartea lui R.J. Kerner publicată în 1930. Un caz asemănător l-au experimentat recent un tânăr istoric al sociologiei poloneze, lectorul unv. Joanna Wawrzyniak, care a descoperit, din întâmplare documente personale ale unuia dintre fondatorii iluștri ai sociologiei poloneze, **Stefan Czarnowski** (S. Cz.), 2015, considerate dispărute în timpul ultimului război mondial. Nu mică i-a fost mirarea lectorului universitar să descopere în arhivele și bibliotecile franceze corespondența lui S. Cz. cu doi dintre principalii colaboratori și discipoli ai lui Emile Durkheim (1858–1917), întemeietorul Școlii sociologice franceze, în timp ce se documenta asupra sociologului și istoricului polonez, Nina Assorodobraj-Kula (1908–1999), discipol al lui S. Cz. și editor al operei acestuia. Editorii volumului de scrisori evaluează importanța experienței interculturale trăite și practicate de autorul polonez în termenii regăsirii surselor interdisciplinare ale constituirii sociologiei.

Sperăm că aceste câteva reflecții să stimuleze folosirea de către istoricii sociologiei românești, și nu numai, a unei resurse documentare de excepție, prezentate publicului de prof. M. Cernea. Credem, cu toată convingerea, că lucrarea istoricului american R.J. Kerner oferă o bază valoroasă de analize istorico-comparate pentru cercetări viitoare, deschideri pentru clarificarea unor controverse și dezbateri contemporane și, nu în ultimul rând, satisfacția completării unor spații albe din istoria științelor socioumane europene.

Bibliografie

Caraioan, P. (1971a) *Sociologia militans. III. Școala sociologică de la București, H.H. Stahl. Învățăminte metodice și tehnice*, (serie îngrijită). București: Științifică.

Caraioan, P. (1971b) *Sociologia militans. IV. Școala sociologică de la București*, (serie îngrijită). București: Științifică.

- Cernea, M.M. (2016) The First Book Presenting Romanian Sociology in the American Scholarly Literature—Robert Joseph Kerner's Book of 1930. *Revista română de sociologie*, XXVII, 5–6, 445–468.
- Czarnowski, S. (2015) *Listy do Henri Huberta i Marcela Maussa (1905–1937). Lettres a Henri Hubert et a Marcel Mauss (1905–1937)*. (Les editrices du volume: Kornelia Konczal et Joanna Wawrzyniak, Instytut Socjologii UW & Oficyna Naukowa Warszawa 2015/ Larionescu M., 2016, Note (manuscris) pe marginea volumului).
- Giurescu, C.C. (1938) Istoria Românilor, în *Enciclopedia României, vol. I, Statul*, București: Imprimeria Națională.
- Gusti, D. (1938) Știința Națiunii, în *Enciclopedia României, vol. I, Statul*, București: Imprimeria Națională.
- Gusti, D. (1946) *Sociologia militans. Cunoaștere și acțiune în serviciul națiunii. I. Cunoaștere*. București: Fundația Regele Mihai I.
- Herseni, T. (2007) [1940] *Istoria sociologiei românești. Sociologia academică*. (Ediție îngrijită de Marin Diaconu și Ioana Herseni. Renaissance). București.
- Iorga, N. (1938) Originea, Firea și Destinul Neamului Românesc, în *Enciclopedia României, vol. I, Statul*, București: Imprimeria Națională.
- Larionescu, M. (2002) Sociology, în M. Kaase, V. Sparschuh și A. Wenninger (eds.), *Three Social Science Disciplines in Central and Eastern Europe. Handbook on Economics, Political Science and Sociology (1989–2001)*, Social Science Information Centre (IZ), Berlin, Budapest: Collegium Budapest, 502–517.
- Larionescu, M. (2007) *Istoria sociologiei românești*. București: Universității din București.
- Larionescu, M. (2014) Monografia gustiană a Națiunii, model al Enciclopediei României (1938–1943). *Transilvania*, 10–11, Sibiu.
- Larionescu, M. și Sandu, D. (2001) *The Challenge of Transition in Romanian Society și Sociology*, în N. Genov și B. Ulrike (eds.), *Social Sciences in Southeastern Europe*, Paris-Bonn: Informations Zentrum Sozialwissenschaften, 136–191.
- Otovescu, D. (2001) *Sociologia românească în secolul al XX-lea (1901–2000). Bibliografie tematică Autori*. Craiova: Beladi.
- Petrescu, N. (1994) *Sociologie comparată*. (Text ales, traducere și studiu introductiv de Larionescu Maria). București: Științifică.
- Petrescu, N. (2001) *Primitivii. Organizare-Instituții-Credințe-Mentalitate*. (Ediție îngrijită de Alina Branda) Cluj-Napoca: Fundației pentru Studii Europene.
- Stahl, H.H. (coord.) (1980) *Dimitrie Gusti. Studii critice*. București: Științifică și enciclopedică.
- Stahl, H.H. (1981) Amintiri și gânduri din vechea școală a monografiilor sociologice. București: Minerva.
- Tușa, E. (2011) *Imaginar politic și identități colective în Dobrogea*. Editura Institutului de științe politice și relații internaționale.
- Țenovici, D. (redactor principal) (2014) *Dimitrie Gusti(1880–1955). Cronologia vieții și operei*. București: Bibliotecii Centrale Universitare „Carol I” din București.
- Zamfir, C. și Filipescu, I. (coord.) (2015) *Sociologia românească: 1900–2010. O istorie socială*. Cluj-Napoca: EIKON.
- Wiatr, J.J. (ed.) (1971) *The State of Sociology in Eastern Europe Today*. Illinois: Southern Illinois University Press, Carbondale and Edwardsville.
- *** (1938) *Enciclopedia României, vol. I, Statul*. București: Imprimeria Națională.